

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

Variables Familiars i Rendiment Acadèmic

Joana Maria Caimari Cañellas

Grau de Pedagogia

Any acadèmic 2014 -15

DNI de l'alumne: **41584466-Y**

Treball tutelat per: **Dr. Antoni Juan Colom Cañellas**

Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques

S'autoritza la Universitat a incloure el meu treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació.

Paraules clau del treball: Rendiment acadèmic, família, nivell econòmic i cultural, estructura familiar, migracions.

RESUM:

El rendiment acadèmic és el resultat d'una xarxa multifactorial, ja que engloba factors personals, institucionals i familiars. La família és el primer agent socialitzador dels infants, juntament amb l'escola.

Per tant, a través d'una recerca bibliogràfica es pretén conèixer la influència de les variables familiars sobre el rendiment acadèmic dels fills, alhora alumnes, i també conèixer la influència dels aspectes familiars estructurals sobre el rendiment acadèmic. Finalment, a través d'una recerca de camp es pretén verificar la relació dels factors estructurals sobre el rendiment acadèmic des d'una realitat més pròxima; centrant-se en tres aspectes: el nivell cultural i econòmic de la família, l'estructura familiar en quant el nombre de germans i les migracions.

Paraules Clau: rendiment acadèmic, família, nivell econòmic i cultural, estructura familiar, migracions.

ABSTRACT:

The academic performance is the result of a multifactorial network as comprising personal, institutional and familiar aspects. Family is the first socialization agent which children have, along with school.

Therefore, this article, through a literature research, tries to know the influence of family variables on the children's academic performance and, also, realize the influence of the structural family aspects on the academic performance. Finally, a field research aims to verify the relation between structural factors on academic performance from a closer reality; focussing on three aspects: economic and cultural level of family, family structure in terms of number of siblings and migration.

Key Words: academic performance, family, economic and cultural level, family structure, migration.

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ.....	1
1.1. Motiu de l'elecció de tema.....	1
1.2. Objectius.....	2
1.3. Competències treballades.....	3
1.4. Metodologia.....	3
2. RENDIMENT ACADÈMIC I ELS SEUS CONDICIONANTS.....	4
2.1. Rendiment acadèmic i fracàs escolar. El concepte.....	4
2.2. Rendiment acadèmic. Factors condicionants.....	6
2.2.1. Nivell personal.....	9
2.2.2. Nivell institucional / escolar.....	10
2.2.3. Nivell familiar.....	11
2.3. Connexió dels factors individuals i escolars amb el nivell familiar.....	12
2.4. Factors familiars estructurals i el rendiment acadèmic.....	14
2.4.1. Nivell econòmic i cultural de la família: Professi3 de pares.....	14
2.4.1.1. Teoria del Capital Humà.....	16
2.4.2. Migracions: Nacionalitat de l'alumne.....	17
2.4.2.1. Teoria de la Reproducció Cultural i Social.....	18
2.4.3. Estructura familiar: Nombre de germans.....	19
3. LA NOSTRA RECERCA.....	20
3.1. Situació i context de la recerca.....	20
3.2. Hipòtesis.....	22
3.3. Metodologia.....	24
3.3.1. Model aplicat.....	24
3.4. Anàlisi i interpretació de resultats.....	26
3.5. Conclusions de la recerca.....	29
4. CONCLUSIONS FINALS.....	31
5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES.....	35

1. INTRODUCCIÓ

El rendiment acadèmic i els seus condicionants és un tema tractat en freqüència, de fet és un tema d'interès tant per les famílies com pel conjunt de les institucions educatives i polítiques. Aparentment el rendiment acadèmic s'associa a l'alumne, no obstant no només és el resultat de factors personals. El rendiment acadèmic engloba un conjunt de factors, de manera que aquest és la suma d'una xarxa multifactorial.

Al llarg del treball s'explicarà el concepte de rendiment acadèmic, però sobretot es centra en conèixer els diferents factors: personals, institucionals i familiars. L'eix del treball es dirigeix a conèixer la influència, concretament, dels factors familiars sobre el rendiment acadèmic. Però a causa del component multifactorial del concepte i la interrelació entre els diferents factors, es tindrà en compte com afecten les variables familiars en els aspectes personals i escolars. I finalment, es tracten aspectes familiars estructurals; com ho són el nivell econòmic i cultural, les migracions i l'estructura familiar.

El pensament de la societat front aquests factors familiars respecte al rendiment acadèmic dels fills i filles, es sol manifestar com “*A major qualificació professional del pare i de la mare, millor rendiment acadèmic*”, “*A major nombre de germans, pitjor rendiment acadèmic*”, o bé, “*Un alumne estranger té pitjor rendiment acadèmic*”. Així davant aquestes hipòtesis formulades com a mites de la societat, es realitzarà una recerca de camp amb l'objectiu de verificar-les i amb la finalitat de conèixer si es rompen o no aquests “*mites*”.

1.1. Motiu de l'elecció del tema

L'escola com a institució es centra en capacitar a l'alumne, no obstant cada cop més sovint aquesta capacitació es confon amb les qualificacions dels alumnes que es converteixen en l'indicador, suposadament objectiu, del seu rendiment acadèmic. Davant un baix nivell acadèmic, considerant-ho fracàs escolar, es duen a terme intervencions en el centres escolars per compensar les mancances o dificultats dels alumnes; centrades i individualitzades als alumnes amb dificultats. No obstant, com he observat durant la realització de les pràctiques en un centre escolar d'Infantil i Primària, les intervencions es centren amb els alumnes però cal tenir en compte que les famílies hi tenen un gran pes. De fet, de cada cop es demana més implicació a les famílies respecte a l'educació, formació i capacitació dels seus fills.

El fet de que la majoria dels alumnes que rebien suport englobessin una sèrie de característiques comunes, entre els quals destacaven el nivell econòmic i cultural de les famílies

i el fet de ser provinents de famílies immigrants, va despertar-me interès sobre el tema de variables familiars que interfereixen sobre el rendiment acadèmic dels alumnes. Per tant, vaig decidir realitzar el meu treball de final de grau basat en el rendiment acadèmic en relació a factors familiars, entenent-los com a factors que s'han de conèixer i com a condicionants a tenir en compte tant a l'hora d'intervenir sobre els alumnes, tant sigui de manera individual com per la implicació que se'n demana a les famílies com a membres de la comunitat educativa.

1.2. Objectius

Un cop explicat el motiu de l'elecció del tema del treball, cal delimitar quins són els objectius que es pretenen a aconseguir amb la seva realització. Els objectius es poden enfocar des d'una doble perspectiva; per una banda com a objectius que es pretenen aconseguir a través de la realització d'un treball de recerca que engloba una part bibliogràfica i una part de recerca de camp; i per altre banda, com a objectius concrets relacionats amb el tema del treball, en aquest cas, el condicionants familiars en el rendiments acadèmic dels alumnes.

Així per una banda, els objectius de la realització del treball són:

- Conceptualitzar, seleccionar i processar informació augmentant així les habilitats de recerca bibliogràfica i de recerca de camp concretades en una temàtica.
- Potenciar la capacitat d'anàlisi i síntesi a partir de la recerca bibliogràfica realitzada.
- Adquirir coneixements concrets de la temàtica i completar les competències adquirides al llarg del grau.
- Comunicar i defensar de manera redactada i oral la recerca realitzada davant el tribunal.

Per altre banda, els objectius del treball final centrat en el rendiment acadèmic i els factors familiars, són:

- Conèixer i aprofundir en els coneixements relacionats amb la temàtica elegida, condicionants del fracàs escolar.
- Conèixer quins són els condicionants del fracàs escolar, concretament els del nivell familiar.

- Destacar la importància de la família en l'educació centrant-se en la professió dels progenitors, la nacionalitat i el nombre de germans de la unitat familiar, com a condicionats dels rendiment acadèmic.

1.3. Competències treballades

Les competències treballades al llarg de la realització del treball van lligades amb els objectius proposats; com bé s'ha concretat en l'apartat anterior es basa en la recerca, anàlisi i síntesi d'informació a partir de la recerca bibliogràfica i realització d'una investigació de camp per comprovar des de la realitat més pròxima les conclusions de la recerca bibliogràfica realitzada. Així com treballar la capacitat de transmetre i defensar continguts davant el tribunal.

De manera més concreta, es treballen tres tipus de competències: les instrumentals, les interpersonals i les integradores o sistemàtiques (Rullán, Fernández, Estapé & Márquez, 2010).

Les competències instrumentals engloben les habilitats cognitives, les capacitats metodològiques (capacitat d'anàlisi i síntesis, raonament crític, organització i planificació i presa de decisions), les habilitats tecnològiques (habilitats bàsiques en informàtica i gestió de la informació) i habilitats de comunicació (comunicació oral i escrita).

Les competències interpersonals engloben la capacitat autocrítica, la capacitat de comunicació i la transmissió de coneixements.

I respecte a les competències integradores fan referència a la capacitat d'aprendre autònomament, l'interès per actualitzar coneixements, la capacitat d'adaptar-se a noves situacions i a noves formes de treball, el disseny de projectes i la preocupació i motivació per aconseguir bons resultats.

1.4. Metodologia

La metodologia utilitzada al llarg del treball es basa en la recerca tant bibliogràfica com la pròpia d'una recerca de camp. Cal dir que primer es va realitzar la recerca de camp, és a dir, la recollida de dades i interpretació de resultats, i posteriorment es va dur a terme la recerca bibliogràfica; aquesta seqüència es deu al fet d'evitar la influència dels articles científics a l'hora d'interpretar i concloure els resultats de la nostra recerca.

Així que, per una banda, es varen plantejar les hipòtesis i es varen recol·lectar les dades necessàries per tal de poder verificar-les. La recol·lecció de dades es va dur a terme al C.E.I.P Vialfàs, concretament amb els alumnes de tercer cycle. El fet de tractar dades quantitatives i qualitatives va suposar la utilització d'un model de regressió lineal múltiple amb variables qualitatives¹, per així conèixer quin pes té cada variable sobre el rendiment acadèmic dels alumnes.

Per altra banda, ja finalitzada la part de recerca de camp, i per suposat un cop seleccionada i conceptualitzada la temàtica, s'elegiren diversos articles científics relacionats amb l'eix de la recerca, es treballaren i analitzaren per poder, finalment, sintetitzar els continguts més adequats al tema i objectius que es persegueixen amb la realització del treball.

Finalment, com és lògic, es relacionen les conclusions extretes a partir de la recerca bibliogràfica i de la recerca de camp.

2. RENDIMENT ACADÈMIC I ELS SEUS CONDICIONANTS

La idea principal del treball està, clarament, expressada en el títol del mateix. No obstant, per poder concretar quines són les variables que afecten sobre el rendiment acadèmic dels alumnes s'ha de conèixer el significat d'aquest concepte. Un cop delimitat aquest es podran contemplar quins són els factors o condicionants del rendiment acadèmic per així, finalment, centrar-se en els factors familiars, eix clau del treball.

Encara que el treball es centri en els factors familiars cal deixar clar que, com es veurà a posteriori, aquests no són els únics que afecten o condicionen el rendiment acadèmic. No obstant, aquesta informació pretén ser explicada i ampliada en els següents apartats.

2.1. Rendiment acadèmic i fracàs escolar. El concepte

L'objectiu del treball no és conèixer ni centrar-se, únicament, en el concepte de rendiment acadèmic, sinó que es pretén conèixer les variables, o bé, factors que afecten sobre el rendiment acadèmic, i comporten al fracàs escolar. Ara bé, per poder saber quins són els factors, s'han d'entendre els termes de rendiment acadèmic i fracàs escolar.

---

¹ El model i la seva explicació es tractaran en l'apartat titulat "*La nostra recerca*".

Per tant, i per una banda, respecte al rendiment acadèmic cal dir que té múltiples sinònims. De fet, al llarg de la recerca del significat s'han detectat altres termes per expressar-ho, com bé ho són rendiment educatiu, rendiment escolar, *school performance*, èxit educatiu o escolar, *school achievement*, entre una gran diversitat.

Un cop acabat aquest petit incís, es donarà pas al concepte de rendiment escolar. El rendiment acadèmic és un concepte multifactorial per la qual cosa resulta ser un concepte complexa i de difícil delimitació. Dels factors que recauen sobre el rendiment acadèmic cal distingir els factors de protecció i els factors de risc; aquests hi són present en qualsevol situació d'un individu, a l'hora de realitzar intervencions sobre situacions desfavorables dels individus i del context en el què s'emmarca la situació es treballa a partir d'aquests. Els factors de risc fan referència a les característiques individuals i les condicions i/o context ambiental que suposa l'augment de les probabilitats, en el nostre cas, d'un baix rendiment acadèmic. Per contrari els factors de protecció fan referència a les característiques individuals i les condicions i/o context ambiental que suposen la disminució o reducció de la probabilitat, en el nostre cas, d'un baix rendiment acadèmic.

El fet multifactorial i multidimensional del concepte de rendiment escolar provoca que no hi hagi una definició consensuada respecte al concepte, sinó que depèn de les perspectives que es tingui d'aquest. Segons RAE (2012) el rendiment es defineix com "*Proporción entre el producto o el resultado obtenido y los medios utilizados*". Respecte al concepte acadèmic, RAE (2012) ho defineix com "*Perteneciente o relativo a centros oficiales de enseñanza*". Així s'intueix que el rendiment acadèmic fa referència a aconseguir els objectius establerts dins el sistema d'educació formal.

A través de la recerca es poden trobar diverses definicions respecte al rendiment acadèmic, Tourón (1985, citat en Ruíz de Miguel, 2001: 82) ho concep com "*un resultado del aprendizaje, suscitado por la actividad educativa del profesor, y producido en el alumno, aunque es claro que no todo aprendizaje es producto de la acción docente*"

Una definició més actual del concepte fa referència al nivell de coneixements i capacitats dels alumnes valorades a partir de proves d'avaluació (González, Caso, Díaz & López, 2012). Per tant, s'entén que el rendiment acadèmic es defineix a partir de les qualificacions dels alumnes indicades sota qualificacions numèriques, però aquestes no són tant sols el resultat de factors individuals sinó que hi ha una suma de factors contextuals que també interfereixen sobre el rendiment acadèmic de l'alumne.

No sols es destaca les qualificacions dels alumnes, sinó també els desenvolupament d'actituds i valors de l'individu, característiques clau de la personalitat de l'individu. Així, Da

Cuña, Gutiérrez, Barón i Labajos (2014:68) contemplan que: “*El rendimiento académico determina los resultados académicos adquiridos por el estudiante en su periodo de aprendizaje, pero no sólo resulta de importancia conocer la consecución de este aprendizaje sino también conocer el desarrollo del mismo.*”

Com ja s’ha assenyalat anteriorment existeixen factors de protecció i factors de risc, en funció dels factors que recauen sobre el rendiment acadèmic es pot dirigir cap a un baix rendiment acadèmic, així que, un baix rendiment acadèmic condueix al fracàs escolar, però que s’entén per fracàs escolar? Clarament està lligat al rendiment acadèmic, ho definiríem com el fracàs en el rendiment acadèmic, és a dir, que l’alumne no aconsegueix el què s’espera d’ell, no obtén l’èxit. No podem delimitar-ho a factors escolars sinó que és precisa tenir present els factors personals, socials i familiars (Ruiz de Miguel, 2001).

“Fracaso escolar es toda insuficiencia detectada en los resultados alcanzados por los alumnos en los centros de enseñanza respecto de los objetivos propuestos para su nivel, edad y desarrollo, y que habitualmente se expresa a través de calificaciones escolares negativas.” (Martínez-Otero, 2009:69)

La relació entre els conceptes la trobam en el fet de no aconseguir el què estava previst per a l’alumne, és a dir, el resultat obtingut en el centre d’ensenyança formal no supera el mínim establert per part de la mateixa institució.

En ambdós conceptes cal tenir esment de les proves d’avaluació de les quals cal dir que aquestes tenen algunes limitacions i controvèrsies, ja que es veuen influenciades per la subjectivitat del docent, a més de la formació i experiència adquirida (González *et al.*, 2012), així com a la estabilitat i constància de les proves (Willcox, 2007).

A través d’aquestes definicions d’ambdós conceptes que van lligats, i dels què es troben múltiples definicions, s’intueix que són diversos els factors que condicionen el fracàs escolar. Per tant, un cop explicat breument el conceptes de rendiment acadèmic i fracàs escolar, es passarà a explicar els factors que condicionen aquests conceptes, l’eix principal del treball.

2.2. Rendiment acadèmic. Factors condicionants

En base a l’apartat anterior es pot observar com les definicions són múltiples, aquest fet es deu al component multifactorial que es troba subjecte al concepte de rendiment acadèmic. Com a

conseqüència de les múltiples causes del rendiment acadèmic, aquestes es poden trobar dividides en diferents nivells segons l'autor que ho tracti i des de la perspectiva que es tracti el tema.

“El rendimiento académico es un concepto complicado y por ello no está consensuado qué se entiende por tal. La única coincidencia es que se trata de un ente multifactorial de difícil medida. Dentro de la literatura, aparece más acuerdo al respecto del tipo de factores que lo determinan. Así, en general, se reconocen de manera general determinantes personales, sociales e institucionales en el rendimiento.” (Martínez de Ibarreta, Rúa, Redondo, Fabra, Nuñez & Martín, 2014:127)

Com a conseqüència dels múltiples condicionats del fracàs escolar són diverses les classificacions en diferents nivells que s'han fet d'aquests factors. Així Edel (2003) explica que respecte el rendiment acadèmic no tant sols es deu a factors individuals sinó també a les influències que rep per part dels pares, de l'aula i del propi context educatiu. González-Pienda (2003) també considera que els condicionants del rendiment acadèmic són un conjunt format per variables personals i contextuals, entenent per personals les que caracteritzen a l'alumne entre les quals s'hi engloba la intel·ligència, aptituds, motivació, estils d'aprenentatge, edat i gènere; en canvi les variables contextuals comprenen aspectes socioambientals (estatus social, familiar i econòmic), institucionals (institució escolar) i instruccional (continguts acadèmics, metodologies i expectatives dels professors i estudiants).

Una diferenciació més actual és de Gabarró (2010) el qual es basa en factors socioculturals els quals estan relacionats amb el context social de l'alumne i les característiques de la seva família, factors institucionals lligats a l'escola i englobant mètodes i recursos, i factors psicològics fent referència a les capacitats intel·lectuals dels alumnes i aspectes afectius i psicològics d'aquest. O també la classificació de González *et al.* (2012) els quals es decanten per diferenciar entre el nivell *macro* el qual engloba el sistema educatiu i les decisions polítiques que es prenen respecte a l'educació, i el nivell anomenat “*microeducació*” en el qual li pertanyen els aspectes relacionats amb el docent, aula, l'individu i la família.

A partir de diversos autors (Ruiz de Miguel, 2001; González-Pienda, 2003; Salas, 2004; Martínez-Otero, 2009; Gabarró, 2010) es pretén recollir les diferents dades per a l'elaboració d'una taula la qual delimita tres nivells, així com els aspectes concrets que engloba cada nivell en línies generals. Cal dir que encara que es presentin separats per a la millora de la seva comprensió, els diversos nivells i les característiques que engloben van lligats, formant una xarxa multifactorial que és la condicionant del rendiment escolar.

FACTORS		
NIVELLS	SUBNIVELLS	ASPECTES CONCRETS
PERSONAL	Aspectes cognitius	Intel·ligència, aptituds, estil cognitiu, estils d'aprenentatge, coneixements previs.
	Personalitat	Ansietat, motivació, autocontrol, actituds, valors, autoconcepte, habilitats socials, afectivitat.
	Estratègies d'aprenentatge	Sorgeixen diferents estratègies en funció dels aspectes cognitius i de la personalitat.
INSTITUCIONAL / ESCOLAR	Gestió del centre	Organització i direcció, coordinació entre nivells educatius, pautes culturals de relació social, currículum, metodologia, recursos, clima escolar.
	Professorat	Formació, experiència, capacitació professional, relacions i coordinació entre els professors, metodologies innovadores, expectatives.
SOCIAL / FAMILIAR	Família	Aspectes estructurals Nivell econòmic, migracions, estructura i composició de la unitat familiar, nivell educatiu dels progenitors, classe social, relacions família-escola, ambient educatiu.
		Aspectes dinàmics Circumstàncies familiars (abusos, morts d'algun membre de la família, separacions), estils educatius, expectatives, suport i ajuda.
	Grups d'iguals	Relacions, influències, expectatives.

La interrelació entre aquests tres nivells és evident. Martínez *et al.* (2014:1278) afirma que “A la hora de delimitar esos factores, la dificultad estriba en que en dichos factores constituyen una red fuertemente interrelacionada que hace complicado atribuir efectos claramente discernibles a cada uno de ellos”. A continuació es pretén exposar cada un d’aquests nivells de manera més profunda, facilitant així l’explicació que es farà posteriorment d’aquests en relació a les variables familiars.

2.2.1. Nivell personal

Respecte el nivell personal els tres subnivells que se’n deriven tenen una clara interrelació entre ells, ja que la personalitat de l’alumne –motivació, autoconcepte, autocontrol, afectivitat, habilitats socials– té gran pes sobre els aspectes cognitius, i per tant, sobre les estratègies d’aprenentatge. Respecte els aspectes de la personalitat, la majoria d’investigacions destaquen la motivació i l’autoconcepte.

“La motivación se considera como un elemento propiciador de la implicación del sujeto que aprende: cuando un alumno está fuertemente motivado todo su esfuerzo y personalidad se orienta hacia el logro de una determinada meta, empleando para ello todos sus recursos.” (Lozana, 2003:45)

Així la motivació assumeix gran part de l’activació i persistència d’una situació, la implicació en el procés d’aprenentatge dirigint-se a l’èxit, és a dir, a l’obtenció de la meta que es basa en els bons resultats (Martínez-Otero, 2009).

Mentre que l’autoconcepte, Lozana (2003:46) ho considera com:

“El autoconcepto resulta la interiorización que el sujeto hace de su imagen social. Se elabora a partir de las diferentes interacciones con el contexto y agentes sociales y resulta de gran importancia el trato de aceptación o rechazo recibido de los demás, especialmente de los otros significativos.”

En la majoria d’investigacions s’ha verificat la relació entre autoconcepte, experiències i èxit escolar de l’alumne (González-Pienda, 2003).

A més, també cal tenir en compte les actituds i valors dels alumnes relacionada amb la importància que es dóna a la seva educació i formació, de manera que prové del context social,

cultural i econòmic de l'individu. Així, tots aquests aspectes són, en certa manera, resultat de l'entorn social en el qual està sotmès l'alumne.

Els aspectes familiars tenen forta incidència sobre la personalitat de l'alumne com és el clima familiar a on destaca, front l'educació, els estils parentals. Així com també de l'ambient cultural familiar, de l'ús del temps d'oci i de les expectatives i aspiracions dels pares sobre els fills, alhora, alumnes.

2.2.2. Nivell institucional / escolar

Respecte el nivell institucional / escolar resulta necessari tenir present el sistema educatiu que s'ofereix a la societat, ja que les lleis educatives determinen i condicionen les actuacions dels centres escolars. Per tant, cal destacar les característiques de les escoles, i de la comunitat educativa en si.

Són diversos els factors relacionats amb l'escola que afecten en el rendiment de l'alumne, de la mateixa manera que afecten a la qualitat de l'educació (Velez, Schiefelbein i Valenzuela, 1994). Així trobam diversos indicadors presents en les institucions educatives els quals es poden modificar per aconseguir una millora de la qualitat del centre, i de l'educació que s'ofereix. Els indicadors modificables són:

- El tamany de l'escola. Generalment relacionat amb la quantitat de recursos que aquesta posseeix, mantenint una relació positiva amb el rendiment acadèmic dels alumnes. El rendiment es veu afectat per l'accés als recursos de text i lectura, així com d'altres materials didàctics.
- Els torns, és a dir, assistència al centre de matí o d'horabaixa o el fet de què l'horari sigui seguit o partit, també afecta al rendiment de l'alumne.
- Les característiques del docent. Destacant l'especialitat del docent, l'experiència amb els materials i les expectatives que es tenen dels alumnes per sobre de la formació i els incentius salarials (en excepció d'anar lligats a altres polítiques, com a una major dedicació).
- Les pràctiques pedagògiques, incloent l'organització del currículum i de l'aula.
- Experiència dels alumnes. Indicador relacionat amb els factors del nivell personal.

Fins ara s'han tractat indicadors de l'escola els quals són modificables, no obstant els centres educatius els conformen la comunitat educativa. No només s'han de tenir present l'aula, els

docents i l'alumne sinó també les famílies. Les característiques familiars afecten en el rendiment dels fills, alhora alumnes, i no són modificables. No obstant, l'escola pot adoptar mesures afavoridores de la implicació i participació de les famílies dirigint-se així a un major compromís respecte l'educació dels seus fills.

2.2.3. Nivell familiar

La família es considera el primer agent socialitzador. El seu rol té un gran pes en el creixement i desenvolupament de l'infant, la personalitat de l'infant determinarà les actituds i valors davant els obstacles a superar al llarg de la vida. De manera que les característiques i els possibles canvis en l'ambient familiar influeixen en el futur de l'infant.

“[...] ha iniciado su proceso de socialización en el seno de una familia que ayuda a construir la primera base de su personalidad sujeta a influencias y cambios posteriores. En efecto, dentro del seno familiar, el aprendiz construye la base de su personalidad, allí aprende los primeros roles, los primeros modelos de conducta, empieza a conformar la primera autoimagen de sí mismo, aprende las normas, la jerarquía de valores que pondrá en práctica, sabe de premios y castigos, ...” (González-Pienda, 2003:253)

Seguint amb el requadre realitzat anteriorment (pàgina 8) es diferencien aspectes dinàmics i estructurals. Els aspectes dinàmics són producte de les conseqüències dels aspectes estructurals (Ruiz de Miguel, 2001). S'observa que les circumstàncies familiars (abusos, morts d'algun membre de la família, separacions), estils educatius, expectatives, suport i ajuda depenen de factors com el nivell econòmic, les migracions, l'estructura de la família i el nivell educatiu dels membres de la unitat familiar.

S'ha demostrat la relació entre el rendiment acadèmic dels alumnes i l'origen social d'aquest, sovint la variable es operativitzada amb el nivell d'estudis dels progenitors, el nivell laboral i els nivell econòmic de la família.

Un cop delimitat els diferents nivells determinants del rendiment acadèmic, es pretén relacionar cada un d'aquests nivell –personal i institucional- amb aspectes de l'àmbit familiar com a eix clau d'aquest treball.

2.3. Connexió dels factors individuals i escolars amb el nivell familiar

La interrelació entre els diferents factors que comporten al fracàs escolar és evident. Les variables familiars tenen influència sobre el rendiment acadèmic, però cal deixar clar que els factors familiars també afecten als altres nivells, al personal i a l'institucional. De manera que els tres nivells estan relacionats i comporten influències sobre el rendiment acadèmic. A continuació es tractarà el pes que hi tenen els factors familiars sobre els altres dos nivells.

Per començar, en el nivell personal s'ha destacat la motivació i l'autoconcepte. Per una banda, la motivació, així com els sentiments i el comportaments són resultat de la relació afecte i suport parental provocant una baixa taxa de problemes en el fills (Raya, 2008). Així la motivació i sentiments que es desperten en els fills tant des de la família com des de la institució educativa suposen l'impuls, o bé, l'efecte contrari, és a dir, el retrocés, en l'aprenentatge i, per tant, afecten en el rendiment acadèmic.

Respecte l'autoconcepte cal dir que també hi té relació el paper dels pares, ja que les expectatives i aspiracions sobre els alumnes suposa efectes positius o negatius sobre la percepció que tenen d'ells mateixos, és a dir, de l'autoconcepte. González-Pienda (2003:255) ho indica afirmant que *"[...] a medida que las expectativas de los padres sobre la capacidad de sus hijos son mayores, el autoconcepto de estos se incrementa y también aumenta la confianza en sí mismos y la motivación académica."*

Per tant, el pare i la mare juguen un paper important sobre la personalitat de l'infant. De fet, són diversos els factors a tenir-hi en compte respecte la influència de les famílies sobre els factors individuals relacionats amb el rendiments acadèmic, es destaca els estils parentals.

Els estils parentals fan referència a la manera de com la família actua sobre els seu fill/s respecte l'educació, l'exigència, els valors i les actituds. S'ha demostrat que hi ha una clara relació entre el rendiment acadèmic i la forma en què són tractats fills (Vallejo i Mazadiego, 2006). Podem diferenciar diversos tipus d'estils parentals: democràtic (també conegut com autoritatiu), autoritari, permissiu i negligent.

La influència que tenen els estils parentals sobre el rendiment acadèmic s'observa a través de la investigació de Dornbusch, Ritter, Leiderman, Roberts & Frailegh (1987, citat en Vallejo & Mazadiego, 2006:57), a través de la qual es va concloure que *"[...]los hijos cuyos padres tenían un estilo parental negligente o permisivo presentaron las calificaciones más bajas, mientras que aquellos adolescentes cuyos padres tenían un estilo autoritativo tuvieron las calificaciones más altas."* Aquest fet es deu a què els fills de pares amb un estil democràtic participen més en les activitats escolars de la institució, a més d'impulsar als fills a realitzar

activitats escolars. Així com també, tenen un autoconcepte acadèmic més alt la qual cosa repercuteix positivament en les qualificacions.

Aquest factor basat en estils parentals es va extrapolar a l'actitud dels mestres i de la institució escolar sobre els alumnes, a partir del qual es va demostrar que l'exigència i implicació dels mestres i de la institució també té efectes significatius en el processos acadèmics dels estudiants.

S'intueix que els estils parentals determinen la personalitat de l'alumne, ja que les expectatives i aspiracions van relacionades amb el tipus de família que es tracti, així com en depenen el clima familiar, els valors i les actituds de les famílies sobre els fills i les filles, i alhora alumnes.

En segon lloc, respecte al nivell institucional / escolar destaca la importància de la relació família-escola. O bé, en altres paraules la implicació de les famílies en el centre educatiu.

“Es una evidencia establecida que, cuando las escuelas trabajan conjuntamente con las familias para apoyar el aprendizaje de los alumnos, estos suelen tener éxitos. De ahí la apelación continua a formar redes de colaboración que involucren a los padres en las tareas educativas.” (Bolívar, 2006:132)

La família i l'escola són els dos primers i principals agents de socialització d'un infant. Per tant, és important que treballin conjuntament respecte a l'objectiu d'educar i formar als fills.

La societat es caracteritza per estar en constant canvi, tots els elements que envolten a l'individu provoquen canvis en aquest, i per tant, en la societat. L'escola va ser creada com a institució per afavorir el desenvolupament dels infants, complementant la tasca de la família. No obstant, les funcions tant de la família com de la institució educativa han divergit fins a tal punt que es pensa que l'escola és l'única encarregada d'educar i formar a l'infant. Davant aquest fet resulta necessari restablir el treball conjunt de la família i escola, per així aconseguir uns millors resultats, tant acadèmics com en el desenvolupament de la vida de la persona.

“[...] la escuela por sí sola no puede satisfacer las necesidades de formación de los ciudadanos, sino que la organización del sistema educativo, debe contar con la colaboración de los padres y las madres, como agentes primordiales en la educación que son, de los alumnos/as, que ellos deben formar.” (de León, 2011:3)

Com bé s'ha destacat al llarg del treball, aquest no té per objectiu tractar profundament cada un dels factors sinó que es pretén centrar en factors del nivell familiar per la qual cosa a partir d'aquesta relació realitzada entre factors individuals i escolars amb els familiars dinàmics es

treballarà un apartat dedicat a aspectes familiars estructurals (condicionants dels aspectes dinàmics).

2.4. Factors familiars estructurals i el rendiment acadèmic

Comprovada la importància de la família sobre el rendiment acadèmic, ens centrem amb els aspectes estructurals. En l'apartat anterior s'han relacionat els aspectes dinàmics familiars entre ells i amb els factors personals i escolars, així ara es pretén dedicar aquest apartat a l'origen d'aquests aspectes, és a dir, als estructurals. A causa de l'amplitud de factors familiars estructurals, que condicionen el rendiment acadèmic es centrarà, finalment, en tres aspectes: el nivell econòmic i cultural de la família a partir de la professió dels pares, l'estructura familiar en quant al nombre de germans i les migracions, concretament, en quant a la nacionalitat de l'alumne.

2.4.1. Nivell econòmic i cultural de la família: Professi3 dels pares

La professió dels membres de la família indica el nivell cultural i econòmic d'aquestes, jugant un important paper respecte al rendiment acadèmic dels alumnes. La professió té dues implicacions rellevants: a) indicador del nivell d'estudis dels pares el qual suposa l'accés a una professió qualificada, i b) en funció de la professió i del nivell i prestigi d'aquesta, suposa variacions en el sou.

“El nivel educativo de los padres no sólo es un indicador del estatus socioeconómico familiar, sino que refleja las preferencias de la familia por la educación y se espera tenga un efecto positivo muy significativo en la continuación de estudios del joven.”
(Casquero i Navarro, 2010: 507)

Per tant, la professió d'un pare i una mare marquen, per regla general, el nivell cultural i econòmic que gaudeix la família, agent influenciador sobre el rendiment acadèmic dels fills.

A través de diverses investigacions s'ha comprovat que els alumnes de famílies menys afavorides socioeconòmicament són inferiors en capacitats intel·lectuals, a més del baix ritme de treball i el baix nivell de concentració, provocant com a resultat una baix rendiment.

“se puede delimitar el estilo de vida, las actitudes y valores y el nivel de vida de las familias estudiando las características socioeconómicas del entorno en el que viven: cuanto más bajas son las posibilidades económicas, mayores probabilidades hay de que los padres mantengan relaciones volubles e inestables entre sí, muestren desinterés por las tareas académicas, infravaloren las actividades culturales y escolares y, como consecuencia, no estimulen, motiven ni ayuden adecuadamente al alumno que, con frecuencia, verá disminuido su rendimiento.” (Ruiz de Miguel, 2003:88)

De la mateixa manera que es dóna la situació antònima, les famílies d'una posició social més elevada valoren i donen una major importància a l'educació i el rendiment acadèmic dels fills. Així, a la influència del nivell socioeconòmic de la família cal sumar-hi l'entorn cultural en el qual es troben sotmesos, de manera que ambdues variables influeixen positivament en el rendiment acadèmic dels alumnes. Així, un entorn caracteritzat per una major nivell socioeconòmic es verifica un major interès per l'educació i formació dels fills i una major col·laboració i implicació respecte el centre educatiu i altres activitats extraescolars. Implicant així un major rendiment acadèmic per part de l'alumne.

No obstant no totes les realitats ni famílies són així, ja que s'ha de tenir en compte que un bon rendiment acadèmic no és sols producte dels factors familiars sinó també de factors personals i escolars.

Però sí que la posició social d'una família determina l'entorn en el qual creix el nin/a, i les oportunitats, estímuls i possibilitats culturals que s'ofereixen. Un punt a destacar és el codi lingüístic de les famílies el qual va lligat al nivell cultural de les famílies, donant lloc a diferents temes de conversació, vocabulari, to de veu, tractament verbal entre membres de la família, etc. afectant en el rendiment acadèmic dels fills/es. Aquest tema fou tractat per Basil Bernstein, sociòleg i lingüístic britànic, qui proposa un estudi sobre la relació entre llenguatge i classe social. L'estudi fou iniciat a partir del fracàs escolar dels estudiants de classe obrera en relació als de classe mitja. Proposa la *Teoria del doble codi*; hi ha llenguatge formal i estandarditzat que és l'après a les escoles i el llenguatge propi dels estudiants de classe mitja, per tant l'utilitzat en les escoles i en el seu entorn familiar. Aquesta situació no succeeix en el cas dels estudiants de classe obrera, els quals aprenen un llenguatge a les escoles, i en el seu entorn es transmet el que anomena *sociolecte*. (Jayme i Suau, 1996)

2.4.1.1. Teoria del Capital Humà

El fet d'entendre la professió del pare i mare com a indicador causal del nivell econòmic i cultural (nivell educatiu) és explicada a través de la teoria del capital humà. A la dècada dels 50 es va popularitzar per Becker la teoria del capital humà, utilitzada per explicar diferents tipus d'inversió. Des de la perspectiva d'economia del creixement es basa en l'educació. El coneixement no és innat, sinó que l'adquirem i és acumulatiu. S'adquireix des de diferents vies: educació formal, experiència o a casa. El fet d'adquirir educació, coneixement, *“tienen como efecto incrementar la productividad económica de los individuos y, por consiguiente, la producción [...]”*²

Així a través de la teoria del capital humà s'explica la relació positiva entre educació, productivitat, i conseqüentment, ingressos. En altres paraules, a major educació o formació, més productivitat per la qual cosa s'ingressa una major quantitat salarial. Així s'entén que cada tipus de professió necessita d'una major o menor qualificació, de la mateixa manera que el sou que rep la persona es veu afectat per la seva formació que dóna accés a certes professions.

Cal dir que l'educació té beneficis monetaris, com bé ho és el sou, però en general també proveeix de beneficis no monetaris. Respecte als beneficis no monetaris són:

- Millors hàbits. L'educació dóna més consciència, així suposa més salut gràcies a un major coneixement.
- Major estatus social i prestigi.
- Lloc de feina més valorat socialment.
- Aptituds organitzatives, administradores i financeres més racionals.
- Millors condicions laborals. No tant sols importa el sou, sinó la qualitat de vida.
- Dotació cultural pels descendents.
- Major valoració per les expressions artístiques i culturals.

D'entre aquests, pel què interessa, cal remarcar la dotació cultural pels descendents així com major qualitat de vida, ja que suposa la disposició d'una major temps lliure el qual es pot dedicar a invertir en l'educació dels fills i filles.

---

² Gérald, A. (2006). *El capital humano en las teorías del crecimiento económico*. Edició Electrònica.

2.4.2. Migracions: Nacionalitat de l'alumne

Un dels factors que incideixen sobre el rendiments acadèmic dels alumnes és la seva nacionalitat. Respecte a aquest aspecte s'ha de tenir en compte les diferències i similituds entre el país emigrant i immigrant. El fet de què en els dos països coincideixen diversos aspectes convida a facilitats en quant a la integració, en canvi una major divergència entre el països suposa més dificultats.

En l'estudi fet per Heath *et al.* (2008, citat en Álvarez de Sotomayor, 2012) respecte a Europa, es va arribar a diverses conclusions:

- a) Els alumnes procedents de famílies de països no europeus menys desenvolupats aconsegueixen un resultat menors que els nadius, per exemple els marroquins a Bèlgica i Holanda o els turcs a Àustria, Bèlgica, Dinamarca, Alemanya, Holanda, Noruega, Suècia i Suïssa.
- b) Les minories de procedència europea obtenen millors resultats que els grups anterior, encara que inferior als nadius també, com ho són els italians a Bèlgica, Alemanya i Suïssa o els portuguesos a França i Alemanya.
- c) En certs països els immigrants igualen als nadius com els fills de grecs en Alemanya o els irlandesos a Regne Unit.
- d) En pocs casos els immigrants superen a la majoria nativa, com és el cas dels Xinesos a Regne Unit.

A més del temps de residència al país immigrant o bé el fet de néixer en el país immigrant, hi ha un factor detonant respecte als fills de famílies novingudes: l'idioma. Un clar exemple es troba en la investigació realitzada per Suárez-Orozco (2004, citat en Lorenzo, Santos i Godás, 2012) d'acord immigrants a Estats Units, els alumnes novinguts havien d'enfrontar-se als obstacles socials i culturals lligats al procés migratori, i a més, adquirir una nova llengua. A més, els pares immigrants, en el cas de l'estudi, amb coneixements mínims d'anglès, mostraven dificultats per controlar els aspectes escolars dels seus fills, així com la implicació en activitats extra-escolars i comprendre les experiències dels fills. A més, la llengua també suposa dificultats en el procés d'aprenentatge a causa de problemes de comprensió i expressió respecte les activitats acadèmiques.

“[...] el dominio de la lengua vehicular del sistema educativo es esencial para el desarrollo educativo [...]. La afirmación de que este factor gana trascendencia en el

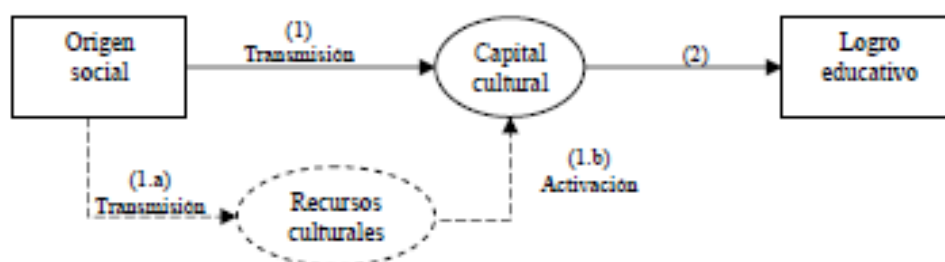
caso de los hijos de inmigrantes cuyos padres tienen por primera lengua una distinta a la predominante en el lugar de destino no deja de seguir resultando una obviedad, pues está fuera de toda duda que el aprendizaje del idioma oficial de la Sociedad resulta vital para la integración educativa y social [...]”. (Álvarez de Sotomayor, 2012: 54)

Així que el coneixement de la llengua suposa avantatges respecte al rendiment acadèmic dels alumnes, així que s’entén com a possible dificultat en el cas d’alumnes immigrants degut als obstacles que presenta tant per l’alumne com per la família.

2.4.2.1. Teoria de la Reproducció Cultural i Social

Una de les teories que explica les desigualtats respecte família i rendiment acadèmic és la teoria del capital cultural, elaborada pel sociòleg francès Bourdieu. El coneixement, habilitats i destreses s’han d’adquirir, així el fills de pares amb alts nivell socioeconòmics i famílies amb més coneixement implica oferir al fill habilitats i actituds positives per integrar-se dins la societat.

La relació del rendiment acadèmic amb el capital cultural s’entén a partir de les implicacions de la *Teoria de la Reproducció Cultural i Social* de Bourdieu i Passeron. Referint-se al paper de l’educació com a reproductora de la cultura, l’estructura social i econòmica a través de estratègies de classe (Ávila, 2005).

Esquema 1: Relació entre origen social i èxit educatiu segons la Teoria de la Reproducció Cultural. (Álvarez de Sotomayor, 2012:33)

De manera que el capital cultural juga un paper d’unió entre l’origen social de l’alumne i el seu rendiment acadèmic. Gràcies als recursos culturals que es transmeten i activen processos afavoridors per l’èxit educatiu, és a dir, pel rendiment acadèmic.

“La explicación del desigual logro educativo que existía entre las clases sociales residía en que, mientras el capital cultural de las clases más bajas era desvalorada y despreciado por el sistema educativo, el de las clases medias y altas era reforzado y promovido.” (Álvarez de Sotamayor, 2012:32)

Així que el capital cultural que es transmet en les famílies de classe baixa provoca menys recursos per l'alumne respecte al seu rendiment acadèmic, de la mateixa manera que es dona la situació contrària. Aquest fet del capital cultural també està lligat amb el capital humà, ja que la formació d'una persona i el nivell econòmic d'una família suposa, en general, més recursos culturals en la unitat familiar.

2.4.3. Estructura familiar: Nombre de germans

L'estructura familiar també formar part dels indicadors que incideixen sobre el rendiment acadèmic. Entre les variables que engloba l'estructura familiar en la literatura destaca el model de família i el nombre de germans, aquest segon aspecte és el que es tractarà en aquest apartat.

A partir de la investigació realitzada per Casquero i Navarro (2010) es va concloure que el nombre de germans indica el tamany de la família, no obstant el que interessa és l'edat del germans. El fet que l'escolarització obligatòria sigui fins els 16 provoca que: a) si la majoria de germans abandonen influeix en el rendiment dels germans menors, a partir d'aquí es pot preveure el baix rendiment dels demes germans, així com l'abandonament escolar d'aquests; b) si els germans majors a 16 anys segueixen amb els estudis la probabilitat de fracàs escolar és menor, i a més es demostra l'interès familiar cap a l'educació i les condicions econòmiques.

Un altre fet que interessa és l'ordre de naixement, Ruiz de Miguel (2001: 91) afirma que *“los hijos mayores suelen obtener peores resultados que los medianos, apareciendo los pequeños como los más favorecidos (quizás porque los padres tienen más experiencia de patrones educativos, o porque los hermanos mayores funcionan como tutores de los más pequeños).”*

Un altre fet que neix a partir del nombre de germans es basa en la divisió de recursos i suport parental en funció de la quantitat de germans (Álvarez de Sotamayor, 2012). Per una banda, en les societats industrials, en les quals els menors de 16 anys tenen prohibit treballar, de manera que no aporten ingressos a casa, les famílies compostes per una quantitat de membres elevada té afectes sobre el rendiment acadèmic. Així, els recursos econòmics i materials de la família disminueix en la repartició així com augmenta el nombre de membres de la família. Per altre

banda, a major nombre de germans l'atenció i el temps que es dedica a cada un dels germans disminueix a causa de l'augment del nombre de germans en la família. Així, les dues conseqüències d'un elevat nombre de germans afecten negativament al rendiment acadèmic dels alumnes, els quals veuen disminuïts tant els recursos materials i econòmics, com el suport que puguin rebre dels membres de la família.

Respecte el fills únics, no hi ha una tendència constant sinó que hi ha alumnes que són fills únics i tenen un alt rendiment acadèmic, i per contrari hi ha alumnes que són fills únics i demostren un baix rendiment acadèmic. Clar està que el nombre de germans no és una variable determinant del rendiment acadèmic sinó que hi tenen un gran pes altres característiques de la família com són els nivell sociocultural, nivell socioeconòmic, famílies immigrants, entre d'altres, a més de les característiques de cada individu.

3. LA NOSTRA RECERCA

Aquesta part del treball té l'objectiu de justificar a partir de la recollida de dades de casos reals la teoria tractada en els apartats anteriors. Afecten les variables relacionades amb la família sobre el rendiment acadèmic dels alumnes? Hi afecten totes per igual?

És per això mateix que al llarg del següents apartats s'explicarà en quin context i com s'ha dut a terme la recerca, quines són les variables amb les quals s'ha treballat i quins han estat els resultats d'aquesta, verificant així les hipòtesis plantejades i aconseguint donar resposta a les anterior preguntes formulades.

3.1. Situació i context de la recerca

Per la interpretació dels resultats obtinguts gràcies a la recollida de dades i extrets pel model aplicat, cal tenir en compte en quin context es treballa, en concret, en aquest cas, l'escola en la que s'han recollit les dades.

El CEIP Vialfàs és una de les cinc escoles de sa Pobla. No existeix zonificació al poble, de manera que l'alumnat actual del centre no correspon exactament a la zona propera a l'escola. La distribució dels domicilis dels alumnes respecte a l'escola és més aviat concentrada, donat que el poble és petit. Hi ha uns pocs casos d'alumnes que no viuen a la zona urbana, però no representen un problema significatiu.

El nivell econòmic de les famílies és mitjà, amb poc atur per part dels pares. Les seves feines es reparteixen principalment entre els serveis, tant els pares com les mares.

El nivell sociocultural és variat, amb persones de nivell cultural molt alt, però en general és modest, observant-se en la majoria d'ells una preocupació per l'ensenyament dels seus fills, que es comprova en la bona participació dels pares en tots els aspectes de l'escola. No obstant cal dir que hi ha una gran nombre d'alumnes immigrants degut a l'arribada de famílies nouvingudes, sobretot provinents del Marroc.

La recollida de dades es centra amb els alumnes de tercer cicle, és a dir, la mostra de la investigació són els alumne de cinquè i sisè de primària. La recollida fou possible gràcies al permís del director del centre i l'ajuda del secretari el qual ens facilitar documents dels WEIB (Web Educativa de les Illes Balears). Cal dir que vaig realitzar les pràctiques externes en aquest centre, fet que implica més facilitat per aconseguir les dades que es necessitaven per la recerca present. Els únics requisits foren: anonimats de les dades, lògicament, i impossibilitat de treure els expedients dels alumnes i famílies del centre. Per la qual cosa el primer pas de la recerca, la recollida, es va dur a terme dins el mateix centre al llarg de dos matins. La informació fou recollida dels expedients dels alumnes i de la web WEIB. Posteriorment, es prepararen les dades per poder tractar-les, i extreure'n els resultats. A continuació es detallarà en concret d'on s'han extrets les dades, quines dades s'han extret i quin percentatge hi ha de cada conjunt de dades.

a. Dels expedients dels alumnes:

- Professió del pare i de la mare.
  - Professió del pare, dividit segons la classe social lligada a la seva professió, i també es relaciona amb el seu nivell d'estudis.
    - Nivell classe alta: 20.5% dels pares de tercer cicle.
    - Nivell classe mitja: 20.5% dels pares de tercer cicle.
    - Nivell classe obrera: 58.9% dels pares de tercer cicle
  - Professió de la mare, dividit segons la classe social lligada amb la seva professió i també relacionada amb el seu nivell d'estudis.
    - Nivell classe alta: 36.84% de les mares de tercer cicle.
    - Nivell classe mitja: 42.8% de les mares de tercer cicle.
    - Nivell classe obrera: 42.8% de les mares de tercer cicle.

- Nombre de germans de l'alumne, classificat segons:
    - Un sol germà, és a dir, fill únic, en el cas d'un 29.54% del total del tercer cicle.
    - Entre un i tres germans a la família, un 56.8% del total del tercer cicle.
    - Més de tres germans, en el cas d'un 13.6% del total del tercer cicle.

  - Nacionalitat. No obstant per dur a terme la recerca es basarà en la nacionalitat de l'alumne.
    - Nacionals són un 86.9% del total del tercer cicle.
    - Immigrant són un 13.04% del total del tercer cicle.
- b. Del WEIB:
- Notes numèriques dels alumnes de tercer cicle.
    - La mitjana de les notes del tercer cicle és de 6.29 punts.

Així per la interpretació dels resultats extrets d'aquestes dues fonts, presentats a continuació, es tindrà present el context a partir del qual s'ha recollit la informació.

3.2. Hipòtesis

La recerca pretén verificar, i de fet, explicar diverses hipòtesis que podríem classificar com a “mites” de la societat. D'alguna manera, sovint, es pensa que la classe social obrera o el fet de ser estranger, o bé un elevat nombre de germans repercuteix negativament en el rendiment acadèmic dels alumnes. És per això mateix que les hipòtesis següents són plantejades a partir de les creences de la majoria de gent en el si de la nostra societat, ja que a partir de la nostra recerca es pretén aconseguir la verificació d'aquestes amb la intenció de conèixer si es “rompen els mites”, o no.

Les qüestions, hipòtesis, a les quals es centra la recerca són fonamentalment tres, sempre en relació amb les notes dels alumnes, aquestes són:

a. Professions del pare i de la mare.

Sovint entenem que la professió d'un individu està relacionat, per una banda, amb el seu nivell d'estudis, i per altre amb el seu poder adquisitiu. Per la qual cosa de la variable professió en podem deduir s'hi el pare o la mare han tingut possibilitats i capacitat per adquirir un cert nivell d'estudis, i també diferenciar la seva classe social o poder adquisitiu a partir de la professió que estan exercint. Aquests fet comporten que un alumne d'una família amb una professió qualificada com a d'alt nivell tingui més recursos per poder dur a terme el seus estudis, recursos tant siguin pels coneixements que posseeixen el pare i la mare com pels recursos materials que es puguin permetre gràcies al seu nivell econòmic. Així, la hipòtesi quedaria formulada de la següent manera:

“A més qualificada professió del pare i de la mare, millor rendiment acadèmic”

b. Nombre de germans

Ser fill únic o ser família nombrosa pot conduir a diferents factors que poden afectar al rendiment acadèmic dels fills, alhora alumnes. Podem suposar diferents situacions: un alumne que és fill únic pot rebre més temps per part del seus pares i inclòs més recursos, no obstant no té l'ajuda ni el model ni hàbits a seguir de cap altre germà; en contraposició un alumne d'una família nombrosa l'ajuda i els temps dels seus pares s'ha de compartir, dividir, amb els diferents germans així com també els recursos destinats als fills, però trobem que si té un model i uns hàbits a seguir. No obstant, es planteja la hipòtesi com:

“A major nombre de germans, pitjor rendiment acadèmic”

c. Nacionalitat

El fet d'arribar a un lloc nou, inclús, tal volta on s'hi parla una llengua desconeguda per l'alumne, i en casos per les famílies també, així com desconèixer els recursos que pot oferir la ciutat a on la família o l'individu ha emigrat pot provocar clares dificultats respecte al rendiment acadèmic de l'alumne; a més, hi cap la possibilitat que l'alumne arribi a mitjan curs escolar. Per la qual cosa, formularé la hipòtesi com:

“Un alumne estranger té pitjor rendiment acadèmic”

Per tant, aquestes seran les tres hipòtesis amb les quals es treballarà, i les quals es pretenen verificar. Així als següents apartats s'explicarà quina metodologia s'ha utilitzat, quins han estat els resultats i quines conclusions se'n poden extreure.

3.3. Metodologia

Per conèixer quin efecte tenen les diferents variables relacionades amb la família sobre el rendiment acadèmic dels, o bé, si aquestes hi tenen efecte, ens centrem amb variables com són la professió del pare i de la mare la qual està relacionada amb el nivell econòmic i cultural de família, el nombre de germans com a aspecte de l'estructura familiar i la nacionalitat de la família per conèixer l'efecte de les migracions en el rendiment acadèmic.

Per poder dur a terme la recerca s'han recollit dades quantitatives:

- Notes dels alumnes, per conèixer el rendiment acadèmic.
- Nombre de germans de cada alumne.

I també dades qualitatives:

- Professi3 del pare i de la mare de l'alumne.
- Nacionalitat de l'alumne.

En altres paraules podem dir que ens englobem dins un paradigma interpretatiu i positivista, ja que es pretén dur a terme una recerca amb l'objectiu de descobrir i comprendre la realitat des d'una perspectiva, principalment, qualitativa però també en relació a dades quantitatives.

Així, la metodologia utilitzada per conèixer quin efecte tenen les variables tractades sobre el rendiment acadèmic dels alumnes i de les alumnes es basa en la recollida de dades. El recull de dades i la seva aplicació estadística s'ha dut a terme a partir dels alumnes de tercer cicle de primària del C.E.I.P Vialfàs de Sa Pobla.

3.3.2. Model aplicat

Per poder tractar amb ambdós tipus de variables s'ha aplicat el model de regressió lineal múltiple amb variables qualitatives³. Aquest model s'ha elegit per poder explicar el tipus de variables que hem elegit, el model de resposta qualitativa es diferencia per una variable dependent de tipus normal, és a dir, no té un contingut quantitatiu natural, el seu rang simplement indica l'elecció d'una alternativa realitzada per un individu, entre un conjunt finit d'opcions.

---

³ Arcarons, J. & Calonge, S. (2008). *Econometría. Introducción y aplicaciones con software econométrico para Excel* (1r ed.). Madrid: Delta.

Per poder utilitzar les dades obtingudes s'han de convertir en binari, és a dir, imposem a les variables el valor 1 en cas de que succeeixi el fet, i valor 0 en cas contrari. D'aquesta manera alhora de crear el model i obtenir les prediccions es poden quantificar les variacions que existeixen sobre la variable exògena quan comparem un individu que té aquesta característica d'un altre que no la té.

Cal deixar clar que el model no s'ha pogut estimar de manera conjunta per errors de rang, car el fet de que la base de dades hagi estat d'elaboració pròpia fa que sorgeixin aquests tipus de problemes. Per això mateix s'ha optat per separar el model per variables per fer més fàcil la seva elaboració, i alhora fer més fiable els resultats. A més, s'ha de dir que les estimacions en la bondat d'ajust surten un poc distorsionades pel fet d'estar tractant amb aquest tipus de variables, encara que els resultats dels coeficients són fiables a l'hora de interpretar-los i relacionar les variables.

L'objectiu és conèixer quina influència tenen aquests factors sobre el rendiment acadèmic dels alumnes. Així la fórmula que s'aplicarà, gràcies al model de regressió lineal múltiple amb variables qualitatives, és:

$$N = \beta_1 + \beta (X10) + \beta (X11) + \beta (X12) + \mu$$

Per comprendre la fórmula que s'aplicarà cal deixar clar que β_1 fa referència a la nota mitjana, en tots els casos és de 6.29 punts. Els següents mòduls de la fórmula fan referència a les divisions que pateix cada una de la variable tractada.

En el cas de la variable de la professió de la pare, es contempla com:

$\beta (X10)$ com qualificació alta de la professió del pare, entenent-ho com a resultat del seu nivell d'estudis i com a indicador del seu nivell econòmic.

$\beta (X11)$ com a qualificació de classe mitja de la professió del pare, també entès com a nivell d'estudis i com a indicador del seu nivell econòmic.

$\beta X(12)$ com a qualificació de classe obrera respecte a la professió del pare, també relacionant-ho amb el nivell d'estudis adquirit i com a indicador del nivell econòmic.

En el cas de la variable de la professió de la mare, s'entendria com:

$\beta (X10)$ com qualificació alta de la professió de la mare, entenent-ho com a resultat del seu nivell d'estudis i com a indicador del nivell econòmic.

β (X11) com a qualificació de classe mitja de la professió de la mare, també entès com a nivell d'estudis i com a indicador del nivell econòmic.

β X(12) com a qualificació de classe obrera respecte a la professió de la mare, també relacionant-ho amb el nivell d'estudis adquirit i com a indicador del nivell econòmic.

En el cas del nombre de germans de l'alumne, s'entén com:

β (X10) fa referència a un sol fill o filla, és a dir, als fills únics.

β (X11) els alumnes que en la família són entre un i tres germans.

β X(12) fa referència als alumnes que en la família són més de tres germans.

En el cas de la variable de nacionalitat, tant sols es contempla:

β (X10) s'entén com alumnes nacionals, en contraposició dels immigrants.

I finalment, μ , en tots els casos, fa referència a la recol·lecció del error sistemàtic, és a dir, a la pertorbació que puguin sofrir els resultats.

Amb l'aplicació del model aplicat també es coneixerà el coeficient de correlació el qual determinarà la relació entre les dues variables pertinents a les diverses hipòtesis plantejades, és a dir, de les notes en relació a la professió del pare, a la professió de la mare, al nombre de germans i a la nacionalitat.

El coeficient de correlació és l'instrument que ens determinarà quina relació hi ha entre les dues variables definides (per cada hipòtesi). Els valors d'aquest coeficient de correlació està entre l'interval [+1 i -1]. D'aquesta manera si el signe és positiu significa que la relació és directe o creixent, mentre que, si per contra el signe és negatiu, la relació és inversa o decreixent.

3.4. Anàlisi de dades i resultats

La interpretació de resultats s'explicarà tenint en compte cada una de les variables, gràcies a l'aplicació del model de regressió lineal múltiple en el qual s'hi han tractat les dades. Així, a continuació, es presentarà com s'ha tractat cada variable a partir de la fórmula del model aplicat i els resultats que s'han obtingut.

a. Professi3 del pare

Respecte a la variable de la professi3 del pare sobre els rendiment acadèmic de l'alumne cal dir que es divideix en tres: professi3 qualificada de classe alta, qualificada de classe mitja i qualificada de classe obrera. Així el resultat obtingut és:

$$N = 6.29 + 0.970 P10 + 0.815 P11 + 0.3482 P12 + u$$

Com es pot observar en el resultat hi ha la nota mitjana del tercer cicle: 6.29, i tres resultats més fent referència a la professi3 qualificada de classe alta, a la de classe mitja i a la de classe obrera, consecutivament.

Tot això ens indica que a major qualificaci3 respecte a la professi3 que realitza el pare, millor resultat acadèmic de l'alumne. Així es pot preveure que les notes dels alumnes amb pares que tenen una professi3 qualificada de classe alta, és a dir, tenen estudis superiors i un millor nivell econ3mic, són millors que els fills dels pares que tenen una professi3 qualificada de classe obrera.

La regressi3 ens diu que les notes dels alumnes amb pares amb una professi3 qualificada de classe alta són 0.970 punts majors sobre les notes dels alumnes que els seus pares tenen uns estudis i un nivell econ3mic inferior, és a dir, una professi3 qualificada de classe obrera. De la mateixa manera que un alumne de pare amb estudis i nivell econ3mic inferiors o bàsics només sumarà 0.3482 sobre la nota en comparaci3 amb el 0.815 que sumaria el fill d'un pare amb una professi3 classificada com a de classe mitja.

b. Professi3 de la mare

En aquest cas, igual que en la professi3 del pare, també es divideix en professi3 qualificada de classe alta, mitja i obrera. Per tant, en el resultat es pot observar la nota mitjana i la triple classificaci3 que se'n fa de la variable. El resultat obtingut és:

$$N = 6.29 + 0.83 M10 + 0.365 M11 - 0.331 M12 + u$$

A partir d'això s'entén que un alumne que la seva mare té una professi3 qualificada de classe mitja (uns estudis mitjans i un nivell econ3mic mitjà) té unes notes 0.365 superiors que un el qual la seva mare té una professi3 caracteritzada de classe obrera. El -0.331 no té massa sentit

però la seva interpretació s'ha d'entendre dins el marc contextual en el qual s'han recollit les dades per la qual cosa podem entendre que no hi ha molta diferència entre no tenir estudis i tenir-los molt bàsics. O bé, entendre-ho com el fet que degut a l'estructura tradicional de bastantes famílies, sobretot, les què provenen del Marroc, que provoca que el paper de la mare tingui poc sentit sobre l'educació dels seus fills, en termes de rendiment acadèmic.

c. Nombre de germans

Per aconseguir més fiabilitat, la variable nombre de germans es divideix en tres grups, que són: fills únics, entre dos i tres germans en la família o més de tres germans en la família. Els resultats obtinguts han estat:

$$N = 6.26 + 0.685 G10 + 0.0047 G11 - 1.1157 G12 + u$$

De manera que la primera part del resultat fa referència a la nota mitjana, i els tres següents fan referència a un germà, a dos o tres germans en la família o a més de quatre en la família, consecutivament. Així que un alumne amb un germà treu 0.68 punts més que un alumne amb un nombre superior de germans, ja que un alumne de família nombrosa (en el nostre cas més de 4 germans) la seva nota serà de 1.115 inferior a un alumne que és fill únic o un alumne que té dos germans. Per la qual cosa podem entendre que a major nombre de germans inferior és el rendiment acadèmic de l'alumne.

d. Nacionalitat

En el cas de la variable nacionalitat només es té en compte si són immigrants o no, així el resultat obtingut és:

$$N = 6.26 + 1.381 + u$$

Per tant, dividint el resultat es pot detectar que la fórmula es divideix en la nota mitjana que és 6.29 i en 1.381 que fa referència al què suma de més un alumne nacional contràriament a un immigrant. En altres paraules es pot dir que l'alumne nacional treu 1.38 punts més que un alumne immigrant, per la qual cosa el fet de tenir una nacionalitat o una altre té gran influència en el casos que estam tractant, no obstant cal afegir que en aquests casos reals només s'ha

treballat amb famílies provinents de Marroc per la qual cosa pot conduir a altres factors com són la llengua, l'elevat nombre de germans que hi sol haver i el rol d'inferioritat de la mare.

A més, també cal tenir en compte el coeficient de correlació d'aquestes variables el qual demostrarà amb quin pes aquestes variables exògenes influeixen sobre les notes, és a dir, sobre el rendiment acadèmic, per així poder explicar de manera més global el pes que hi tenen aquestes variables. Els coeficients de correlació han estat:

Variable	Coefficient de correlació
<i>Professió del pare</i>	<i>0'0597</i>
<i>Professió de la mare</i>	<i>0'071</i>
<i>Nombre de germans</i>	<i>0'05</i>
<i>Nacionalitat</i>	<i>0'123</i>

S'observa que la variable que té un major pes sobre el rendiment acadèmic és la nacionalitat de l'alumne, és a dir, el fet de ser immigrant o no. I la variable que té menys pes és el nombre de germans. Aquestes correlacions s'han de tenir en compte d'acord amb el context i les circumstàncies en què es treballa.

3.5. Conclusions de la recerca

Gràcies als resultats es pot observar com influeix cada variable sobre la nota partint de la mitjana de la nostra mostra, 6'29 punts. A més de poder conèixer quina variable familiar té més pes sobre el rendiment acadèmic dels alumnes.

Per una banda, respecte els resultats extrets amb l'aplicació de la fórmula del model de regressió lineal amb variables múltiples, cal dir que en tots els casos l'aspecte considerat més positiu (major qualificació de la professió, menor nombre de germans o nacionalitat espanyola), d'acord amb el context en què es treballa, suposa un major increment de punts que no pas els casos contraris.

Respecte les professions dels pares, el cas que suposa un major increment de punts sobre el rendiment de l'alumne és la influència que hi té la qualificació de la professió del pare

qualificada de classe alta. El què si destaca respecte les professions de pares i mare és que en el cas del fill del pare d'una professió de qualificació considerada de classe obrera la seva nota només suma 0'34 sent alt comparat amb la mateixa situació de la mare, ja que la nota de l'alumne baixa 0'33 per sota la mitjana. Per tant, hi ha una notable diferència entre el pes de la professió de la mare i la del pare però es pot deduir a partir del context en el qual s'ha realitzat la recerca: rol de poder assumit pel pare pot provocar que sigui el què s'encarrega d'orientar als seus fills, degut al model tradicional de la majoria de famílies i a les de nouvingudes cultures (en la recerca només s'ha tractat amb immigrants musulmans).

La variable nombre de germans és la que provoca una major baixada en la mitjana, - 1'157 en cas de tenir més de tres germans. Cal dir que en la recollida de dades totes les famílies amb més de tres fills eren d'origen marroquí la qual cosa explicaria que hi hagués més factors que influeixen sobre aquesta variable com bé són la cultura, el rol de la mare i el pare, el desconeixement de la llengua,... Factors o motius relacionats amb la nostra tercera variable tractada, és a dir, la nacionalitat la qual suposa 1'28 punts més pels alumne nacionals en front dels immigrants.

Així, davant les diferències entre punts en funció de la situació de la variable que es tracti s'hi troba un fort grau d'interrelació entre elles, ja que el fet de una menor puntuació, i a més negativa, en el casos de més de tres germans i de la professió de la mare qualificada com a classe obrera, és característic de les famílies immigrants. En el context treballat tots els immigrants eren musulmans, del Marroc, i a més, tots els què tenien més de tres germans eren els alumnes immigrants. Per la qual cosa s'observa, en aquest cas, una forta incidència de la variable relació amb les migracions, sobretot en quant a la cultura i tradicions.

Per altre banda, donant més força a la reflexió anterior, gràcies al coeficient de correlació es pot observar que la variable que hi té més pes sobre les notes, entès com a rendiment acadèmic, és la nacionalitat de l'alumne, sent de 0.123 el coeficient de correlació. A continuació trobam la professió de la mare, la del pare i, finalment, el nombre de germans.

Es pot entendre, en el context en el què s'ha treballat, que les diferents variables exògenes van relacionades. Per tant, la variable que té més pes, com ja he dit la nacionalitat, està principalment relacionada amb les professions que exerciran pare i mare, el nombre de germans, i altres factors ja anomenats anteriorment com el desconeixement de la llengua, el rol d'inferioritat de la mare, els recursos econòmics, entre d'altres possibles.

Així que finalment, podem donar resposta a les nostres preguntes plantejades al principi de la nostra recerca entenent que l'entorn familiar condueix a diversos factors que hi tenen un pes

sobre el rendiment acadèmic dels fills, i alhora alumnes, encara que aquestes variables exògenes no hi tenen el mateix pes, degut a factors contextuals, principalment. No obstant, seria de gran interès poder dur a terme la mateixa recerca a diferents pobles o ciutats per conèixer com hi afecta el context en els factors de l'entorn familiar; i en diferents escoles, per conèixer si una major diversitat en quant a nacionalitat provoca uns resultats similars o no.

4. CONCLUSIONS FINALS

Davant el concepte de rendiment acadèmic, entès com a resultat d'una xarxa multifactorial, tots els agents que intervenen en l'educació hi prenen part de responsabilitat. La societat, la família, les institucions polítiques i educatives, els docents i els alumnes mateixos. Per tant, encara que es tractin les variables familiars sobre el rendiment acadèmic no s'ha d'oblidar que aquestes reben i influeixen sobre les altres: els aspectes personals i institucionals.

Respecte als factors familiars es diferencien aspectes dinàmics i aspectes estructurals. Com s'ha observat al llarg de la recerca bibliogràfica, els aspectes dinàmics tenen efecte els uns sobre els altres, d'alguna manera tenen un *inter-efecte*. A més, els aspectes dinàmics són conseqüència dels aspectes estructurals els quals també tenen una relació entre ells. D'acord amb la recerca de camp, respecte els tres aspectes familiars estructurals tractats (nivell econòmic i cultural de la família, estructura familiar i migracions) cal dir que conformen una xarxa per la qual cosa resulta difícil decantar-se per quin dels aspectes té més pes sobre el rendiment acadèmic. Per tant, s'observa que dels aspectes dinàmics –lligats els uns amb els altres– sorgeix els aspectes estructurals els quals estan interrelacionats, formant una xarxa multifactorial que comporta dificultats alhora de tractar el concepte de rendiment acadèmic.

El fet de què les variables familiars tinguin una gran importància respecte l'educació dels fills no es pot entendre com a factor determinant perquè a més de la interrelació entre els diversos aspectes familiars també hi van lligats factors personals i institucionals. Així la cultura, l'entorn i desenvolupament del context en el qual es situa la família determina els aspectes característics d'aquestes com bé ho són la ideologia, els pensaments i els valors.

Exemple de l'existència de múltiples factors, i de la no determinació per part de variables familiars, és en el cas de situacions adverses a les típiques i generals. Encara que en la majoria de casos les variables familiars negatives comportin a una rendiment acadèmic negatiu, inclòs el fracàs escolar, no significa que no hi hagi casos on un alumne sotmès en un context

desfavorable tingui un bon rendiment acadèmic. Això seria resultat de les interferències que també hi tenen els factors personals o escolars sobre el rendiment acadèmic dels alumnes.

Un cop tractada la informació bibliogràfica com bé investigant a través de la recerca de camp es conclou, a *grosso modo* i tinent en compte possibles excepcions, que:

— Un major nivell econòmic i cultural afecta positivament al rendiment acadèmic.

No obstant, el factor econòmic i cultural no sempre van lligats. Famílies amb un alt nivell econòmic no són sinònim d'alt nivell cultural. No obstant, en les famílies amb un nivell econòmic, o bé, cultural, el rendiment acadèmic dels alumnes és elevat, ja sigui per recursos materials com bé pels recursos (coneixements) que els hi poden oferir els pares.

— Un major nombre de germans suposa un baixa rendiment acadèmic.

D'acord amb la recerca de camp realitzada un major nombre de germans afecta negativament en el rendiment acadèmic dels alumnes, així i tot, segons la recerca bibliogràfica, s'ha de tenir en compte l'edat del germans i l'ordre de naixement. Els dos darrers aspectes tenen efectes sobre el rendiment acadèmic, per la qual cosa es necessari conèixer-los per poder afirmar o refutar la hipòtesi.

A més, també cal tenir esment als “fills únics”, ja que encara que en la recerca de camp ha resultat tenir efectes positius sobre el rendiment acadèmic no té el per què ser així, ja que no hi ha una constant en quant el rendiment acadèmic de fills únics. Així ho poden relacionar amb els estils parentals, i aspectes familiars estructurals com el nivell econòmic de les famílies.

— Els alumnes immigrants tenen un pitjor rendiment acadèmic, encara que depèn del país d'origen i del país de destí.

En la nostra recerca, el rendiment acadèmic dels alumnes immigrants era desfavorable. No obstant, s'ha de tenir en compte el context perquè el rendiment depèn molt del país de destí i del país d'origen. A més, de les implicacions que hi té la diferència de llengua i de cultura, les quals resulten distorsionar el procés de migració.

Així, davant el fet multifactorial i multicausal del rendiment escolar, s'observa que són múltiples els agents implicats en l'educació. Així, s'ha d'entendre el fracàs escolar com un fracàs social, no només fracassen els alumnes sinó tots els demás agents. Tota la societat, siguin quin sigui el seu àmbit d'actuació, ha de vetllar per aconseguir una educació de qualitat, adaptada no tant sols a l'alumne sinó a tot el context. Dirigint-se a formar persones, a inculcar valors i actituds per sobre de l'obsessió d'aconseguir unes qualificacions numèriques elevades entenent aquestes com un indicador del rendiment acadèmic. De fet, alumnes amb un baix

rendiment acadèmic en terme de qualificacions aconseguen grans èxits al llarg de la seva vida; per tant, les qualificacions no són únicament l'indicador d'un creixement i desenvolupament de la persona.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ÁLVAREZ DE SOTOMAYOR, A. (2012). *El rendimiento académico de los alumnos inmigrantes en España: un estudio de caso* (tesis doctoral). Universidad de Granada. Recuperat el 2 de Juny, des de: <http://digibug.ugr.es/bitstream/10481/20187/1/20152784.pdf>

ARCARONS, J. & CALONGE, S. (2008). *Econometría. Introducción y aplicaciones con software econométrico para Excel* (1r ed.). Madrid: Delta.

ÁVILA, M. (2005). Socialización, Educación i Reproducción Cultural: Bourdieu y Bernstein. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 19(1), 159-174. Recuperat el 2 de Juny, des de: <http://www.redalyc.org/pdf/274/27419109.pdf>

BOLÍVAR, A. (2006). Familia y escuela: dos mundos llamados a trabajar en común. *Revista de Educación*, 399, 119-146. Recuperat el 2 de Juny del 2015, des de: <http://www.revistaeducacion.mec.es/re339/re339a08.pdf>

CASQUERO, A. & NAVARRO, M.L. (2010). Determinantes del abandono escolar temprano en España: un análisis por género. *Revista de Educación*, 191-233. Recuperat el 28 de Maig del 2015, des de: http://www.revistaeducacion.educacion.es/re2010/re2010_08.pdf

DA CUÑA, I., GUTIÉRREZ, M., BARÓN, F.J. & LABAJOS, M.T. (2014). Influencia del nivel educativo de los padres en el rendimiento académico, las estrategias de aprendizaje y los estilos de aprendizaje, desde la perspectiva de género. *Revista de Estilos de Aprendizaje*, 7(13), 64 – 84. Recuperat el 29 de Maig del 2015, des de: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4728984>

DE LEÓN, B. (2011). La relación familia-escuela y su repercusión en la autonomía y responsabilidad de los niños/as. XII Congreso Internacional de Teoría de la Educación. Universitat de Barcelona. Recuperat el 2 de Maig del 2015, des de: https://extension.uned.es/archivos_publicos/webex_actividades/5385/repercusiones8.pdf

EDEL, R. (2003). El rendimiento académico: concepto, investigación y desarrollo. *Revista Electrónica Iberoamericana sobre Calidad, Eficacia y Cambio en Educación*, 1(2). Recuperat el 25 de Maig del 2015, des de: <http://www.ice.deusto.es/RINACE/reice/vol1n2/Edel.pdf>

GABARRÓ, D. (2010). *¿Fracaso escolar?: La solución inesperada del género y la coeducación*. Recuperat el 26 de Maig del 2015, des de: <http://w110.bcn.cat/Homes/Continguts/Documents/Fitxers/fracas%20escolar%20i%20coeducacio.pdf>

GÉRALD, A. (2006). *El capital humano en las teorías del crecimiento económico*, Edición electrónica gratuita. Recuperat el 4 de Juny del 2015, des de: <https://books.google.es/books?hl=es&lr=&id=ATK3yacsIb8C&oi=fnd&pg=PA4&dq=teoria+capital+humano&ots=KwT02Dyei8&sig=d-V2SonHZelEhJ0UT1eGQpzZyz4#v=onepage&q=teoria%20capital%20humano&f=false>

GONZÁLEZ, C., CASO, J., DÍAZ, K. & LÓPEZ, M. (2012). Rendimiento académico y factores asociados. Aportaciones de algunas evaluaciones a gran escala. *Bordón*, 64(2), 51-68. Recuperat el 27 de Maig del 2015, des de: <http://dialnet.unirioja.es/download/articulo/3960787.pdf>.

GONZÁLEZ-PIENDA, J.A. (2003). El rendimiento escolar. Una análisis de las variables que lo condicionan. *Revista Galego-Portuguesa de psicoloxia e educación*, 8 (7), 247-258. Recuperat el 26 de Maig del 2015, des de: http://ruc.udc.es/bitstream/2183/6952/1/RGP_9-17.pdf

JAYME, M. & SAU, V. (1996). *Psicología diferencial del sexo y el género*, Barcelona: Icaria.

LORENZO, M., SANTOS, M.A. & GODÁS, A. (2012). Inmigración y educación. ¿Influye el nivel educativo de los padres en el rendimiento académico de los hijos?. *Teoría de la Educación. Revista Interuniversitaria*, 24(2), 129-148. Recuperat el 2 de Juny del 2015, des de: revistas.usal.es/index.php/11303743/article/download/10358/10797

LOZANA, A. (2003). Factores personales, familiares y académicos que afectan al fracaso escolar en la Educación Secundaria. *Revista Electrónica de Investigación Psicoeducativa y Psicopedagógica*, 1(1), 43-66. Recuperat dia 30 de Maig del 2015, des de: <http://www.investigacion-psicopedagogica.org/revista/new/ContadorArticulo.php?4>

MARTÍNEZ DE IBARRETA, C., RÚA, A., REDONDO, R., FABRA, M.E., NUÑEZ, A. & MARTÍN, M.J. (2014). Influencia del Nivel Educativo de los Padres en el Rendimiento Académico de los Estudiantes de ADE. Un Enfoque de Género. *Investigaciones de Economía de la Educación*, 5(1), 1273-1296. Recuperat el 28 de Maig del 2015, des de: <http://repec.economicsofeducation.com/2010zaragoza/05-64.pdf>

MARTÍNEZ-OTERO, V. (2009). Diversos condicionantes del fracaso escolar en la educación secundaria. *Revista Iberoamericana de Educación*, 51, 67-85. Recuperat 29 de Maig del 2015, des de: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3157591>

RAYA, A.F. (2008). *Estudio sobre los estilos educativos parentales y su relación con los trastornos de conducta en la infancia* (tesis doctoral). Universidad de Córdoba: Córdoba. Recuperat dia 1 de Juny del 2015, des de: http://helvia.uco.es/xmlui/bitstream/handle/10396/2351/abre_fichero.pdf?...1

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. (2012). *Diccionario de la lengua española* (22ª ed.). Recuperat dia 30 de Maig del 2015, des de: <http://www.rae.es/>

RUIZ DE MIGUEL, C. (2001). Factores familiares vinculados al bajo rendimiento. *Revista Complutense de Educación*, 12(1), 81-113. Recuperat el 28 de Maig del 2015, des de: <http://revistas.ucm.es/index.php/RCED/article/view/RCED0101120081>

RULLÁN M., FERNÁNDEZ M., ESTAPÉ G. & MÁRQUEZ M.D. (2010). La evaluación de competencias transversales en la materia de Trabajos de fin de grado. Un estudio preliminar sobre la necesidad y oportunidad de establecer medios e instrumentos por ramas de conocimiento. *Revista de Docencia Universitaria*, 8 (1), 80. Recuperat el 6 de Juny del 2015, des de: <http://red-u.net/redu/files/journals/1/articles/146/public/146-132-2-PB.pdf>

SALAS, M. (2004). El fracaso escolar: estado de la cuestión. Estudio documental sobre el fracaso escolar y sus causas. *1º Congreso Anual sobre Fracaso Escolar*. Palma de Mallorca: Labou Asociados. Recuperat el 25 de Maig del 2015, des de: <http://www.fracasoescolar.com/conclusiones2004/salas.pdf>

VALLEJO, A. & MAZADIEGO, M.J. (2006). Familia y rendimiento académico. *Revista de Educación y Desarrollo*, 5, 55- 59. Recuperat dia 28 de Maig del 2015, des de: http://www.cucs.udg.mx/revistas/edu_desarrollo/anteriores/5/005_Vallejo.pdf

VELEZ, E., SCHIEFELBEIN, E. & VALENZUELA, J. (1994). Factores que afectan al rendimiento académico en la Educación Primaria. *Revista Latinoamericana de Innovaciones Educativas*, 17, 29-53. Recuperat dia 27 de Maig del 2015, des de: <http://biblioteca.uahurtado.cl/ujah/reduc/pdf/pdf/7410.pdf>

WILLCOX, M.R. (2007). Factores de riesgo y protección para el rendimiento académico : Un estudio descriptivo en estudiantes de Psicología de una universidad privada. *Revista Iberoamericana de Educación*, 1 (55). Recuperat el 27 de Maig del 2015, des de: <http://www.rieoei.org/deloslectores/3878Wilcox.pdf>

